

ב"ה

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם
נתנאל אוירבך

ד' שבט

הרב יחיאל יעקב וינברג

הפוסק לשרידים

בתאריך ד' בשבט חל יום פטירתו של הרב יחיאל יעקב וינברג, שנפטר בתאריך זה בשנת תשכ"ו (1966). בצעירותו למד הרב בישיבות מיר וסלבודקה והתחבר לראשי תנועת המוסר. בזמן מלחמת העולם הראשונה עבר הרב לגרמניה, שם השתלם בלימודים אקדמיים ועמד בראש בית-המדרש לרבנים בברלין. במלחמת העולם השנייה בתקופת השואה, שהה הרב בגטאות קובנה וורשה ומונה לנשיא אגודת רבני פולין. לאחר המלחמה עבר למונטרה בשווייץ, שם נפטר והובא לקבורה בישראל. תלאותיו משקפות את דמותו הרב-גונית ששילבה את השמרנות מבית-מדרשה של תנועת המוסר והלימוד בישיבותיה, ואת הפתיחות המחשבתית והרצון לשילוב 'תורה עם דרך ארץ' מבית-מדרשה של יהדות גרמניה.

תשובותיו התפרסמו בשו"ת 'שרידי אש', המכיל תשובות רבות ומגוונות מהן פסיקות המשקפות את התקופה בה פעל. בספרו ההגותי 'לפרקים' כתב הרב מאמרים אודות תנועת המוסר וראשיה. השילוב בין גדלות בתורה ופסיקת הלכה להבנה עמוקה בתנועות הנפש מבית מדרשה של תנועת המוסר, השילוב בין מסורת יהדות ליטא למצב המתחדש ביהדות גרמניה, הביאו את הרב לפסיקות מרתקות בתקופה שלאחר השואה.

באחת מתשובותיו¹ נשאל הרב אודות תנועת נוער שהוקמה בצרפת בשם 'ישורון' והיא נוהגת ברוח העקרונות החינוכיים של יהדות גרמניה שלפני השואה. השואל מביא את ההתנגדות "מצד חוג ידוע של חרדים, אשר לפי דעתם אין הדרך הזאת לפי רוח היהדות, כפי שהנחילנו אבותינו ורבנותנו הקדושים", שכן בארגון זה משתתפים בנים ובנות יחד וכן שרים שירי שבת וזמירות קודש בצוותא. בתשובתו מקדים הרב וינברג את ההבדל בין דרכה החינוכית של יהדות אשכנז לפולין:

גדולי אשכנז, שהיו צדיקים גדולים וכל כוונתם הייתה לשם שמים, להציל את הנוער מסכנת הטמיעה שהתפשטה באשכנז בימיהם וע"י כך הצילו כמה נפשות מישראל והצליחו לקרבם לתורה וליראת שמים, וגדולי אשכנז היו בקיאים ומומחים בחוכמת החינוך ולכן הצליחו במעשיהם להקים דורות שלמים של בעלי יראת שמים והשכלה חילונית כאחד, מה שלא עלה בידי גאוני גדולי ליטא ופולין, לפי שלא ידעו לכוון את החינוך עפ"י תנאי הזמן.

לאחר מכן עובר הרב לפסיקה ההלכתית, ומתאר:

בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש... שקול זמר אישה בשעת קריאת שמע אסור.

¹ שו"ת שרידי אש (ח"א סימן עז).

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם

נתנאל אוירבך

לדבריו יש להסתמך על הרמ"א, "שכל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לשם שמים מותר". לכן "כיון שהמזמרים זמירות קודש ג"כ מתכוונים לשם שמים, כדי לעורר רגשות דתיים אצל הבנות ולטעת בליבם חיבה לקדשי ישראל, יש לסמוך על המקילים".

לסיום הוא מסביר מבחינה חינוכית-סוציולוגית את דרכו:

צו השעה הוא ליצור חוג של צעירים וצעירות דתיים, תנועת נוער עם התלהבות מדבקת וכוח משיכה חזק, אשר בהיותם מושרשים בקרקע היהדות הדתית יסתגלו להכניס זרם חדש בקרב היהדות, זרם של להט נפשי, של רוח רענן וחי, שבכוחו לכבוש את הלבבות ולרומם את הנפשות הנחשלות, שהגעגועים לחיי קדושה של יהדות טהורה עוד לא עומעמו בקרבן... ורק במסגרת זו ישנם סיכויים לשגשוג חדש של הרוח הדתי ולפעולה חינוכית כובשת וסוללת דרך.

תשובה נוספת שלו, אף היא ליהדות צרפת, משקפת את הלכי התקופה שלאחר השואה וגם בה בא לידי ביטוי השילוב בין פסיקת ההלכה לשיקולים החינוכיים.² התשובה עוסקת בחגיגת בת-מצווה, ודנה בשאלת תחולת איסור 'ובחוקותיהם לא תלכו', שכן אצל הגויים יש את 'חג הבגרות'. בתשובתו דן הרב בגדר איסור הליכה בחוקות הגויים, ומכריע שכל עוד יש טעם וסיבה הגיוניים למעשים אלו אין הדבר אסור, שאם לא כן עלינו לאסור כל פעילות דתית וערכית שגם הגויים נוהגים בה. מעבר לדיון ההלכתי, מודע הרב וינברג לשינוי שהתחולל בין התקופה שלפני השואה לתקופה לאחריה, שכן:

בדורות שלפנינו לא הצטרכו לעסוק בחינוך הבנות, לפי שכל אחד מישראל היה מלא תורה ויראת שמים, וגם האוויר בכל עיר ועיר מישראל היה מלא וממולא בריח וברוח היהדות, והבנות שגדלו בבית ישראל שאפו את רוח היהדות בקרבן באפס מעשה... אבל עכשיו נשתנו הדורות שינוי עצום. השפעת הרחוב עוקרת מלב כל נער ונערה כל זיק של יהדות, והבנות מתחנכות בבתי ספר נכרים או בבתי ספר חילוניים שאינם שוקדים להשריש בלב תלמידיהם אהבה לתורת ישראל ולמנהגי הקודש של היהדות השלימה. עכשיו מוטל עלינו לרכז כל כוחותינו בחינוך של הבנות.

ומסיים הרב בהבנה לרגישותן של הבנות:

ושורת ההיגיון הישר וחובת העיקרון הפדגוגי מחייב, כמעט, לחוג גם לבת את הגעתה לחיוב המצוות, והפליה זו שעושים בין הבנים והבנות בנוגע לחגיגת הבגרות פוגעת קשה ברגש האנושי של הבת הבוגרת.

תשובות אלו, בתקופה שלאחר השואה, דור השרידים-שרידי אש', משקפות את השילוב הייחודי של הרב לנתח בעיה חינוכית וסוציולוגית הן במישור ההלכתי והן בכלים פדגוגיים-סוציולוגיים.

² שו"ת שרידי אש (ח"ב סימן לט).